

Sensorveiledning

SOS2305 – Avvik, kriminalitet og straff

Høsten 2022

Generell informasjon:

Eksamen er laget for å teste kandidatens oppnåelse av læringsmålene. Disse er oppgitt her: <https://www.uio.no/studier/emner/sv/iss/SOS2305/>

Eksamensoppgaven består av tre typer oppgaver som kan gi totalt 80 poeng uttelling. Det er den totale poengsummen bestemmer endelig karakter, og det er ikke krav om at alle oppgaver eller oppgavetyper skal besvares for å bestå.

Mer spesifikt består oppgavesettet av følgende oppgaver:

- 18 flervalgsoppgaver som gir 1 poeng uttelling for riktig svar og 0.25 minuspoeng for feil svar. Disse rettes automatisk i Inspera.
- 6 kortsvarsoppgaver som kan gi maksimalt 3 eller 4 poeng uttelling. Ubesvart oppgave og feil svar gir 0 poeng.
- 1 langsvarsoppgave som kan gi maksimalt 40 poeng uttelling. Ubesvart oppgave og feil svar gir 0 poeng.

Alle medbrakte hjelpemidler var tillatt under eksamen. Dette har tre konsekvenser for sensuren:

1. Det er gjennomført en automatisk plagiatskontroll av langsvarsoppgaven (oppgave 25) som må ses gjennom før sensur.
2. Det forventes at kandidatene refererer til pensum og annen litteratur i følgende tre situasjoner:
  - a. Første gang de refererer til en teori i et gitt oppgavesvar.
  - b. Når de fremmer konkrete empiriske påstander om virkeligheten.
  - c. Dersom de siterer direkte fra pensum.

Manglende eller mangelfull referanseføring kan gi inntil 5 minuspoeng (trekkes på langsvarsoppgaven), men det gis ikke minuspoeng for feil tegnsetting el. l. og det skal telle positivt å ha gjort en ærlig innsats.

3. *I sensuren skal det legges vekt på kandidatens egne formuleringer, vurderinger og diskusjoner. Direkte klipp og lim fra pensum, eller opprømsing av fakta om ulike teorier, studier el.l., gir ingen eller svært begrenset uttelling dersom dette ikke inngår i oppgaveteksten eller suppleres med tolkninger fra kandidatens side.*

Samlet sett skal karakter settes etter gitte terskelverdier basert på den totale poengsummen. Gitt at oppgavesettet viste seg å være noe for omfattende har de automatiske terskelverdiene i Inspera blitt nedjustert med 4 poeng. Dette gir følgende poengfordeling og karakterbeskrivelser fra Universitetet i Oslo:

- 61-80: A** – En fremragende prestasjon som klart utmerker seg, hvor kandidaten viser svært god vurderingsevne og stor grad av selvstendighet
- 48-60: B** – En meget god besvarelse hvor kandidaten viser meget god vurderingsevne og selvstendighet
- 35-49: C** – En jevnt god prestasjon som er tilfredsstillende på de fleste områder, hvor kandidaten viser god vurderingsevne og selvstendighet på de viktigste områdene
- 22-34: D** – En akseptabel prestasjon med noen vesentlig mangler, hvor kandidaten viser en viss grad av vurderingsevne og selvstendighet
- 9-21: E** – En tilstrekkelig besvarelse som tilfredsstiller minimumskravene, men heller ikke mer, hvor kandidaten viser liten vurderingsevne og selvstendighet
- 0-8: F** – En besvarelse som ikke tilfredsstiller minimumskravene, hvor kandidaten viser både manglende vurderingsevne og selvstendighet

Oppgave 19: Språk

Tran og kollegaer (2018) har skrevet en artikkel om behovet for et humant og respektfullt begreps som kan brukes til å omtale personer som kommer i kontakt med strafferettssystemet. De strukturerer artikkelen i tråd med fire retningsgivende prinsipper:

- 1) Involvere personene det er snakk om, og vise respekt for deres ønsker/preferanser (engage people and respect their preferences). Hovedpoenget ved dette prinsippet er at personer som er i kontakt med strafferettssystemet selv må involveres i beslutningsprosessene knyttet til hva de selv skal kalles (The Marshall Project (USA) og User Voice (UK) nevnes som relevante eksempler). Det vil være nærliggende (men ikke avgjørende) å knytte dette til annet pensum om den sosiale konstruksjonen av kriminalitet, inkl. Goode (2015).
- 2) Bruke ustigmatiserende og presist språk (use stigma-free and accurate language). Her vil det være nærliggende å knytte «kriminell» til stigmatiseringen og sosial stempingsteori som de har på pensum (Bernburg, 2019), men dette er ikke et krav for å få full uttelling.
- 3) Prioritering av individer over egenskaper (prioritize individuals over their characteristics). Dette prinsippet handler om bruk av såkalt «person-first» eller personsentrert språk for å skille person og handling/status (for eksempel person som er fengslet istedenfor innsatt/fange, en person som er dømt for voldskriminalitet istedenfor voldslovbryter, osv.). Under dette prinsippet bør kandidaten komme med minst ett eksempel på alternativer til begrepet «kriminell» på norsk.
- 4) Fremme selvbevissthet (cultivate self-awareness).

For full uttelling bør kandidaten diskutere mulige utfordringer/problemer med «kriminell»-begrepet i lys av alle fire prinsipper og komme med minst ett forslag til alternative formuleringer som er i tråd med dem. Dersom de ikke kommer med konkrete forslag, bør de beskrive hvordan en prosess med mål om å utvikle et slikt begrepsverk kunne sett ut.

Gitt at pensumbidraget er skrevet på engelsk er det viktig at kandidaten oversetter eller på andre måter viser at hen forstår hovedbudskapet og klarer å anvende begrepsverket til norsk kontekst.

Noen kandidater vil kanskje strukturere hele svaret med utgangspunkt i sosial stempingsteori (Merton/Lemert/Bernburg). Dette er ikke et irrelevant perspektiv, men dersom svaret ikke knyttes direkte opp mot prinsippene i Tran m fl. (2018) bør det ikke gis mer enn halv uttelling.

Oppgave 20: Mørketall

Her bør kandidaten svare at mørketall er den delen av den faktiske kriminaliteten som av ulike årsaker ikke inngår i kriminalstatistikken. De bør videre vise forståelse for at denne datakilden derfor gir et ukomplett bilde av den faktiske kriminaliteten i et samfunn, og at det ikke er tilfeldig hvilke lovbrudd som havner i statistikken. Det vil være nærliggende å nevne at viktige kilder til mørketall er bl.a. oppdagelsesrisiko, anmeldelsestilbøyelighet og politiets prioriteringer, men det er ikke et krav å gi disse eksemplene for å få full uttelling.

Fra pensum er det mest nærliggende å vise til teksten fra Thorsen, Lid og Stene (2009) (om norsk kriminalstatistikk). Andre relevante pensumbidrag er Lyngstad & Skardhamar (2011) (om fordeler og ulemper ved registerdata) og Skardhamar (2022) (om kriminalitetsbildet i Norge).

Noen vil kanskje knytte inn alternative datainnsamlingsmetoder (for eksempel spørreskjemadata), men dette skal ikke tillegges vekt i sensuren da det ikke etterspørres i oppgaveteksten.

Oppgave 21: Sosial støtte

Pensumteksten om denne teorien (Chouhy, 2019) diskuterer sosial støtte til et metabegrep eller samlebegrep med følgende underdimensjoner:

1. Faktisk og opplevd sosial støtte
  - Faktisk: Støtten en person faktisk får fra sine oppgivelser
  - Opplevd: I hvilken grad en person føler seg støttet av sine omgivelser
2. Instrumentell og ekspressiv støtte
  - Instrumentell: Måltrettet støtte med fokus på å oppnå noe spesifikt
    - Materialistisk/økonomisk støtte, råd, veiledning osv.
  - Ekspressiv: Støtte som tilfredsstillende grunnleggende menneskelige behov for nærhet, tilhørighet, trygghet osv.
3. Ulike kilder til støtte
  - Nære relasjoner – mikro
  - Brede sosiale nettverk – meso
  - Samfunnet som helhet – makro

Her bør kandidaten være innom alle tre underdimensjonene og uttrykke med egne ord hva de betyr. Punktlistene over er kopiert direkte fra forelesningsslides og bør ikke gi full uttelling i seg selv.

Merk: Denne oppgaven dukket opp på nynorsk i både bokmåls- og nynorsk-versjonen av eksamensoppgaven i Inspira, og flere hadde problemer med å forstå betydningen av ordet «metaomgrep» (dvs. metabegrep på nynorsk). Noen stilte også spørsmål ved hva «meta» betyr. Gitt forvirringen bør denne oppgaven sensureres litt generøst, særlig dersom noen har misforstått oppgaveteksten og vipper mellom to karakterer. Merk imidlertid at ordet «metaconcept» brukes i pensum, og at dette kan ha hjulpet mange.

Oppgave 22: Kontroll og læring

Her bør kandidaten vektlegge at teoriene bygger på ulike grunnleggende antakelser om kriminalitetens opphav, dvs. kriminalitet/kriminell tilbøyelighet som noe medfødt (kontrollteorier) vs. noe lært (læringsteorier). Pensum og forelesninger har understreket dette spørsmålet som en sentralt og stadig relevant kilde til konflikt på kriminalitetsfeltet.

Noen vil kanskje sammenligne empiriske studier knyttet til de ulike teoriene (her bør konklusjonen være at begge har relativt sterk empirisk støtte og at det ikke er mulig å si at den ene er mer «riktig» enn den andre), og de aller beste vil kanskje knytte forskjellen til forskjeller mellom statiske og dynamiske teorier. Gitt spørsmålsformuleringen bør imidlertid et kort og ganske konsist svar kunne gi full uttelling.

Oppgave 23: Utsiktede konsekvenser av straff

Kirk & Wakefield (2018) fremhever tre svakheter ved litteraturen om de utsiktede konsekvensene av straff:

1. Seleksjon (the importance of minimizing selection bias). Her bør kandidaten beskrive med egne ord hva seleksjonsbias er, og vise at de forstår at dette er systematiske forskjeller mellom grupper som kan påvirke forskningsresultatene og gjøre at de ikke kan tolkes kausalt. Her vil Finseraas & Kotsadam (2013) være en relevant (men ikke obligatorisk kilde). Løsningsforslagene bør forankres i behovet for å estimere kausaleffekter, og nærliggende forslag vil være bruk av randomiserte eksperimenter og/eller kvasieksemperimenter. De aller beste besvarelsene vil knytte seleksjon og gruppeforskjeller sammen, men dette er ikke nødvendig for å få full uttelling.
2. Gruppeforskjeller (consideration of treatment heterogeneity). Her bør kandidaten beskrive med egne ord hva gruppeforskjeller er i denne sammenheng, og vise at dette handler om at de utsiktede (og evt. tilsiktede) konsekvensene av straff og straffegjennomføring kan variere mellom

personer/settinger og at denne variasjonen ikke fanges når man regner ut gruppegjennomsnitt (sånn de fleste studier gjør). Følgende bør også løsningsforslagene handle om å dele opp studier på måter som gir nyttig informasjon om gruppeforskjeller. Gitt at SOS2305 ikke har krav om forkunnskaper gis det ikke ekstra uttelling for relevante metodepoenger om utvalgsstørrelse, power el.l. De aller beste besvarelsene vil knytte seleksjon og gruppeforskjeller sammen, men dette er heller ikke nødvendig for å få full uttelling.

3. Kausale mekanismer (identification of causal mechanisms underlying collateral consequences). Her bør kandidaten beskrive med egne ord hva kausale mekanismer er i denne sammenheng, og vise forståelse for at dette handler om å finne ut *hvordan* straff/straffegjennomføring har de konsekvensene de ser ut til å ha ut fra kvantitative studier. Følgende bør også løsningsforslagene handle om å kikke inn i den «svarte boksen» mellom årsak og virkning, og her vil bruk av kvalitative forskningsstrategier som intervju, observasjon osv. være relevante forslag. Det kan være relevant å knytte dette svaret til andre pensumbidrag som handler om ulike forskningstradisjoner i studiet av kriminalitet/avvik (Goode, 2015), men dette er ikke nødvendig for å få full uttelling.

Kort sagt: for full uttelling bør kandidaten si med egne ord hva utfordringen de har valgt består i og gi konkrete eksempler/forslag til hvordan den kan løses. Gitt at oppgavene ikke ber om det trenger de ikke gjøre rede for evt. svakheter ved sine egne løsninger. Besvares kun ett av spørsmålene gis maksimalt halv uttelling.

Noen kandidater vil kanskje gi svar om alle tre svakheter, men dette skal ikke gi ekstra uttelling.

Oppgave 24: Sosial konstruksjon

Her bør kandidaten vise at hen forstår at hvilke egenskaper og typer atferd som anses som avvikende og kriminelle ikke er objektivt gitte og varierer over tid og sted og er et resultat av sosial interaksjon og felles meningsdannelse. Hovedfokuset i besvarelsen bør ligge på avvik/kriminalitet som nettopp *sosiale* konstruksjoner, og det vil være relevant å trekke fram Goode's (2015) fire trinn (kalt «ingredienser» i pensumteksten) i denne sosiale konstruksjonsprosessen (disse inkluderer 1) en regel eller en norm, 2) at noen som bryter (eller blir antatt å bryte) denne normen, 3) et «publikum» som vurderer normbruddet som feil, og 4) sannsynligheten for en negativ reaksjon fra dette «publikumet»). Skillet mellom samfunnsmessige (societal) og situasjonelle (situational) avvik er også relevant (men ikke nødvendig for å få full uttelling), og det samme er linker til andre deler av pensum som handler mer eksplisitt om ulike aktører, definisjonsmakt, medier, språk (ref. oppg. 19), osv.

Noen kandidater vil kanskje vektlegge forskjellen mellom avvik og kriminalitet, ved å for eksempel påpeke at kriminalitet kan forstås som en type sosialt avvik samtidig som få sosiale avvik er kriminalitet. Andre vil kanskje vektlegge ulike forskningstradisjoner ved å skrive om *sosialkonstruktivisme* el.l. Begge disse poengene bør i så fall komme i tillegg til en god forklaring av hva det vil si at noe er sosialt konstruert, og en besvarelse uten fokus på sosial konstruksjon bør kun gi halv uttelling.

Relevante eksempler fra pensum inkluderer vold/partnervold (Muehlenhard & Kimes, 1999) og bruk og besittelse av narkotika (NOU 2019:26 om rusreformen), men andre eksempler på atferd som befinner seg i grenselandet mellom enten normalitet og avvik eller avvik og kriminalitet gir like stor uttelling. Kandidaten får ikke ekstra uttelling for å vise til eksempler som ikke er på pensum, og heller ikke for å bruke mer enn ett eksempel for å illustrere samme poeng.

Oppgave 25: Kriminalitet blant innvandrere

Denne oppgaven er laget for å gi kandidaten en mulighet til å vise selvstendighet og evne til kritisk refleksjon og drøfting av både teoretiske og metodiske spørsmål. Oppgaveteksten legger opp til en besvarelse hvor kandidaten har:

- 1) Valgt og tatt utgangspunkt i tre teorier, én fra hvert av de tre punktene i listen i oppgaveteksten. Andre teorier kan brukes i tillegg til, men ikke istedenfor, disse tre teoriene.
- 2) Gitt en kort redegjøring for teoriene hen har valgt, samt sentrale svakheter. Lange oppramsinger som ikke knytter seg eksplisitt til senere drøftinger skal ikke gi noe særlig uttelling. På generell basis vil de fleste teoriene på pensum være generelle teorier som ikke tar eksplisitt hensyn til forskjeller mellom ulike befolkningsgrupper (kjønn, alder, sosioøkonomisk status og innvandrerbakgrunn er blant de mest relevante her) og typer kriminalitet, og dette vil det være relevant å nevne uavhengig av valgt teori.
- 3) Beskrevet mulige forklaringer OG politiske tiltak som er godt og direkte forankret i teoriene. Disse kan skrives enten samlet eller etter tur. For god uttelling må kandidaten vise evne til å tolke resultatene i lys av de ulike teoriene uten å blande inn personlige meninger/aneddoter. Forslagene til tiltak kan godt være ukonvensjonelle så lenge de er godt forankret i teori, og det vil telle positivt å kunne både formulere forslag og å diskutere disse kritisk og med rot i virkeligheten. **Denne delen av besvarelsen er viktigst og bør telle tyngst i vurdering av endelig poengsum.**
- 4) Diskutert sentrale svakheter ved undersøkelsen som ligger til grunn for oppgaven (Andersen, Holtmark & Mohn, 2017). Gitt at dette er en registerbasert studie vil det være nærliggende å nevne generelle utfordringer knyttet til bruk av registerdata (jf. oppg. 20) samt utfordringer knyttet til anmeldelsestilbøyelighet, oppdagelsesrisiko og diskriminering av personer med innvandrerbakgrunn. Noen kandidater vil kanskje trekke inn Aftenposten-debatten mellom forfatterne og Pihl & Langford i kjølvannet av rapporten; dette er relevant, men ikke et krav. Det bør telle positivt å beskrive hva Oslo kommune kunne gjort for å få et mer allsidig datagrunnlag i det videre arbeidet sitt.
- 5) Formattert oppgaven på en måte som gjør den lesbar. Dette bør ikke trekke mye ned så lenge besvarelsen er forståelig.
- 6) Brukt referanser i tråd med retningslinjene. Dette bør vurderes med rundt hånd og kun gi minuspoeng dersom referansene er helt fraværende eller svært mangelfulle.

Samlet sett skal oppgaven gis poeng ut fra følgende terskelverdier og helhetsvurdering:

34-40 (A): En fremragende besvarelse hvor alle tre teoriene er diskutert godt og nyansert i lys av både oppgaven og hverandre. Kandidaten har vist svært stor grad av selvstendighet og evne til refleksjon. Innledning til teoriene, formattering og referering har få/ingen mangler.

27-33 (B): En svært god besvarelse hvor alle tre teoriene er diskutert godt, men hvor det er noen små svakheter knyttet til enten koblingen mellom teori og tolkning/tiltak og/eller i kandidatens evne til refleksjon, selvstendighet og å gjøre koblinger mellom teorier. Innledning til teoriene, formattering og referering har få/ingen mangler.

20-26 (C): En jevnt god besvarelse hvor tre teorier er gjort rede for, men hvor kvaliteten på besvarelsen knyttet til enten koblingen mellom teori og tolkning/tiltak, og/eller i kandidatens evne til refleksjon og selvstendighet, varierer. Innledning til teoriene, formattering og referering kan ha noen mangler.

13-19 (D): En akseptabel besvarelse hvor minst to teorier er gjort rede for, men hvor kvaliteten på besvarelsen knyttet til enten koblingen mellom teori og tolkning/tiltak, og/eller i kandidatens evne til refleksjon og selvstendighet, varierer og er tidvis mangelfull. Innledning til teoriene, formattering og referering kan ha noen mangler.

7-12 (E): En tilstrekkelig besvarelse hvor minst to teorier er gjort rede for og anvendt på en akseptabel måte eller én teori er gjort rede for og anvendt godt. Kvaliteten på besvarelsen knyttet til enten koblingen mellom teori og tolkning/tiltak, og/eller i kandidatens evne til refleksjon og selvstendighet, varierer og er tidvis mangelfull. Innledning til teoriene, formattering og referering kan ha vesentlige mangler.

0-6 (F): En mangelfull besvarelse hvor en eller to teorier er beskrevet og koblingen mellom teori og tolkning/tiltak, og/eller i kandidatens evne til refleksjon og selvstendighet, er fraværende eller svært mangelfull. Innledning til teoriene, formattering og referering kan ha vesentlige mangler.